

ЕВРАЗИЯ ЭКОНОМИКАЛЫК БИРЛИГИНИН СОТУ

КОНСУЛЬТАТИВДИК КОРУТУНДУ

2026-жылдын 8-апрели

Минск шаары

Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Чоң коллегиясы: төрагалык кылуучу Соттун төрагасы А.А. Дронов, баяндамачы-судья Е.Ж. Исмаилов, судьялар Э.В. Айриян, Д.П. Александров, К.К. Джунушпаев, А.А. Забара, М.Т. Кайыпов, А.Б. Кишкембаев, Н.В. Павлова, А.Г. Тунян курамында,

сот отурумунун катчысы Б.М. Айсаутовдун катышуусунда,

иштин материалдарын изилдеп чыгып, баяндамачы-судьяны угуп,

Евразия экономикалык бирлиги Сотунун Статутунун 2, 42, 46, 47, 50, 68, 69, 73, 96, 98-пункттарын, Евразия экономикалык бирлиги Сотунун Регламентинин 72, 85-беренелерин жетекчиликке алып,

Казакстан Республикасынын атынан Казакстан Республикасынын Соода жана интеграция министрлигинин 2017-жылдын 11-апрелиндеги Евразия экономикалык бирлигинин Бажы кодекси жөнүндө келишиминин жана Евразия экономикалык комиссиясынын Коллегиясынын 2025-жылдын 21-июлундагы № 69 чечиминин жоболорун түшүндүрүп берүү жөнүндө арызы боюнча төмөнкүдөй консультативдик корутунду берет.

I. Арыз берүүчүнүн суроолору

1. Казакстан Республикасынын атынан Казакстан Республикасынын Соода жана интеграция министрлиги (мындан ары – арыз ээси) Евразия экономикалык бирлиги Сотуна (мындан ары – Сот) 2017-жылдын 11-апрелиндеги Евразия экономикалык бирлигинин Бажы кодекси жөнүндө келишимдин (мындан ары – ЕАЭБ БК жөнүндө келишим) жана Евразия экономикалык комиссия Коллегиясынын 2025-жылдын 21-июлундагы № 69 чечиминин (мындан ары – № 69 чечим) белгилүү бир товарларга карата тобокелдик чөйрөлөрүн аныктоого тиешелүү жоболоруна түшүндүрмө берүү жөнүндө арыз менен кайрылган.

Арыз ээси № 69 чечим Евразия экономикалык бирлиги Бажы кодексинин 377-беренесинин 6-пунктунун негизинде кабыл алынганын көрсөтөт (ЕАЭБ БК жөнүндө келишимге № 1 тиркеме; мындан ары – ЕАЭБ БК), ал Евразия экономикалык комиссиясынын (мындан ары – Комиссия, ЕЭК) бажы органдарына тобокелдиктердин профилдерин бекитүү жана тобокелдиктерди азайтуу боюнча чараларды колдонуу сунушталган тобокелдиктердин чөйрөлөрүн аныктоо укугун карайт.

№ 69 чечимде Комиссия тарабынан көрсөтүлгөн товарлардын айрым топторуна карата тобокелдиктердин чөйрөлөрү аныкталган, мүчө

мамлекеттердин өкмөттөрүнө тобокелдиктердин белгилүү бир чөйрөлөрүнө карата тобокелдиктердин профилдери бекитилген учурда ЕЭКке маалымдоо өтүнүчү камтылган.

ЕАЭБ БК 377-беренесинин 1-пункту тобокелдиктерди башкаруу процессинин өзүн сыпаттайт, ал ЕАЭБ БК 377-беренесинин 4-пунктуна ылайык бажы органдары тарабынан мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарына ылайык ишке ашырылат. Улуттук укукка карай мындай шилтеменин болушу, арыз ээсинин пикири боюнча, тобокелдиктерди башкаруу системасын колдонуу маселелеринде улуттук органдардын артыкчылыктуу укугун институттук жактан бекемдейт, ушундан улам бир эле учурда императивдик да, сунуш берүүчү да мүнөздөгү көрсөтмөлөрдү камтыган № 69 чечимдин укуктук статусу түшүнүксүз.

2. Андыктан 2026-жылдын 20-февралында берилген тактоону эске алуу менен арыз ээси Соттон төмөнкү суроолор боюнча консультативдик корутунду берүүнү суранат:

- Комиссиянын ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 6-пунктунда бекитилген укугу милдеттүү мүнөзгөбү же сунуш берүүчү мүнөзгө ээби;
- Комиссиянын кайсы документинин формасында ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 6-пункту менен тобокелдик чөйрөлөрүн аныктоо каралган;
- № 69 чечими анын 2-пунктунун талаптарын эске алуу менен милдеттүү түрдө аткарылууга тийишпи?

II. Соттогу жол-жобо

3. Соттун Чоң коллегиясынын 2025-жылдын 8-декабрындагы токтому менен арыз өндүрүшкө кабыл алынган. № 69 чечимде жана ушул чечимди даярдоого жана кабыл алууга тиешелүү материалдарда камтылган, таралышы чектелген маалыматтарга тиешелүү бөлүгүндө иштин материалдарынын ачык-айкындуулугу чектелген.

4. Евразия экономикалык бирлигинин Сотунун Статутунун (2014-жылдын 29-майындагы Евразия экономикалык бирлиги жөнүндө келишимге № 2 тиркеме) 68-пунктуна ылайык түшүндүрмө берүү жөнүндө иштерди кароо тартиби Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин 2014-жылдын 23-декабрындагы № 101 чечими менен бекитилген Евразия экономикалык бирлиги Сотунун Регламенти менен аныкталат (мындан ары тиешелүүлүгүнө жараша – Статут, Келишим, Регламент).

5. Регламенттин 75-беренесине ылайык арыз ээси тарабынан коюлган суроолор боюнча ишти кароого даярдоонун алкагында кошумча маалыматтар, Евразия экономикалык бирлигине (мындан ары – Бирлик, ЕАЭБ) мүчө мамлекеттердин компетенттүү мамлекеттик органдарынын, илимий мекемелеринин, ошондой эле Комиссиянын пикирлери суралды.

Тиешелүү маалыматтар жана материалдар Сотко арыз ээси, Армения Республикасынын Өкмөтүнө караштуу Мамлекеттик кирешелер комитети,

Беларусь Республикасынын Мамлекеттик бажы комитети, Беларусь мамлекеттик университети, Казакстан Республикасынын Финансы министрлигинин Мамлекеттик кирешелер комитети, Казакстан Республикасынын Юстиция министрлиги, Казакстан Республикасынын Юстиция министрлигинин Мыйзам чыгаруу жана укуктук маалымат институту, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Мамлекеттик бажы кызматы, Кыргыз Республикасынын Юстиция министрлиги, Россия Федерациясынын Башкы прокуратурасы, Россия Федерациясынын Өкмөтүнө караштуу Мыйзам чыгаруу жана салыштырма укук таануу институту тарабынан берилген.

Комиссия тарабынан Сотко № 69 чечимди кабыл алууга негиз болгон даярдоо материалдары жана арыз боюнча жазуу жүзүндөгү позициясы берилген.

III. Соттун тыянактары

6. Статуттун 2-пунктуна ылайык Соттун ишмердигинин максаты болуп Статуттун жоболоруна ылайык мүчө мамлекеттер тарабынан Келишимдин, Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдердин, үчүнчү тарап менен Бирликтин эл аралык келишимдеринин жана Бирликтин органдарынын чечимдеринин бирдей колдонулушун камсыз кылат.

7. Сот Статуттун 46 жана 50-пункттарына ылайык мүчө мамлекеттин же Бирликтин органынын арызы боюнча, анын ичинде эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптеринин жана ченемдеринин негизинде Келишимдин, Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдердин жана Бирликтин органдарынын чечимдеринин жоболорун түшүндүрүп берет.

1969-жылдын 23-майындагы Эл аралык келишимдер укугу жөнүндө Вена конвенциясынын 31-беренесине ылайык келишимдин терминдерине алардын контексттеги кадимки маанисине жараша, ошондой эле келишимдин максатынын жана милдеттерине ылайык эл аралык келишим калыс чечмелениши керек.

Сот өзүнүн компетенциясынын чегинде маселелерди карайт жана Бирликтин органдарына Келишимде жана (же) Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдерде түздөн-түз каралган компетенциядан тышкары кошумча компетенция бербейт (Статуттун 41, 42-пункттары).

8. Келишимдин 1-беренесинин 1-пунктуна ылайык Бирликтин алкагында товарлардын, кызмат көрсөтүүлөрдүн, капиталдын жана жумушчу күчтүн эркин жылышы, Келишимде жана Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдерде аныкталган экономика тармактарында координацияланган, макулдашылган же бирдиктүү саясат жүргүзүү камсыз кылынат.

Келишимдин 3-беренесине ылайык Бирлик өз ишин мүчө мамлекеттер тарабынан Келишимге ылайык берилген компетенциянын чегинде, атап айтканда, өз ара пайдалуу кызматташтыкты, Тараптардын тең укуктуулугун

жана улуттук кызыкчылыктарын эске алууну камсыз кылуу, өткөөл мезгил аяктагандан кийин алып салууларсыз жана чектөөлөрсүз Бажы бирлигинин иштөө принциптеринин негизинде жүзөгө ашырат.

Бул принциптер Келишимдин 3-беренесинде көрсөтүлгөн Бирликтин иштешинин башка негизги принциптери менен катар укуктук негизди түзөт. Алардын катарына эл аралык укуктун жалпы таанылган принциптерин урматтоо да кирет. Мында Келишимдин 3-беренесинде белгиленген принципке ылайык мүчө мамлекеттер Бирликтин өзүнүн функцияларын аткарышы үчүн жагымдуу шарттарды түзүшөт жана Бирликтин максаттарына жетүүгө коркунуч келтире турган чаралардан карманышат, бул принцип мүчө мамлекеттердин жол берилген жүрүм-турумунун чектерин аныктайт жана аларды бул мамлекеттер аралык бирикменин максаттарына жетүүгө багыттайт.

Соттун Чоң коллегиясы Келишим (анын ичинде анын максаттары жана принциптери) ЕАЭБдин укук системасынын түзүүчү элементи болуп саналарына, Бирликтин алкагында мүчө мамлекеттердин башка эл аралык милдеттенмелеринин мазмунун жана көлөмүн шарттай турганына мурда эле көңүл буруп келген (2026-жылдын 2-мартындагы № Р-7/25 иш боюнча Соттун Консультативдик корутундусунун 9-пункту), ошондой эле Келишимдин тиешелүү ченемдерин Келишимдин I бөлүмүндө бекитилген принциптер жана ченемдер менен тыгыз өз ара байланышта (атап айтканда, 1, 3–6-беренелер) чечмелөөнүн жана колдонуунун маанилүүлүгүн белгилеген, алар Келишимге жана аны ишке ашырууга негиз салуучу мааниге ээ (2025-жылдын 7-апрелиндеги № Р-5/24 иш боюнча Соттун Консультативдик корутундусунун 6-пункту).

9. Бажы бирлиги Келишимдин 2-беренесине ылайык мүчө мамлекеттердин соода-экономикалык интеграциясынын формасы, ал өз ара соодада бажы алымдары (эквиваленттүү таасир этүүчү башка алымдар, салыктар жана жыйымдар), тарифтик эмес жөнгө салуу чаралары, атайын коргоо, демпингге каршы жана компенсациялык чаралар колдонулбаган бирдиктүү бажы аймагын карайт. Келишимдин 25-беренесинин 1-пунктунун 2-пунктчасына ылайык Бажы бирлигинин алкагында Бирдиктүү бажы тарифи жана үчүнчү тараптар менен товарлардын тышкы соодасын жөнгө салуунун башка бирдиктүү чаралары колдонулат.

10. Келишимдин 2-беренесине ылайык мүчө мамлекеттер Келишимде каралган жана өздөрү аныктаган тармактарда бирдиктүү саясатты жүргүзүшөт. Бул саясат бирдейлештирилген укуктук жөнгө салууну колдонууну билдирет, анын ичинде Бирликтин органдарынын өз ыйгарым укуктарынын чегинде кабыл алынган чечимдердин негизинде да ишке ашырылат.

Бажы бирлигинин алкагында бирдиктүү бажылык жөнгө салууну ишке ашыруу Келишимдин 25-беренесинин 1-пунктунун 4-пунктчасына ылайык Бажы бирлигинин иштөө принциптеринин бири.

Келишимдин 32-беренесине ылайык Бирликте бирдиктүү бажылык жөнгө салуу ЕАЭБ БКга жана бажы укук мамилелерин жөнгө салуучу эл аралык келишимдерге жана Бирликтин укугун түзгөн актыларга (мындан ары – бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдер жана актылар), ошондой эле Келишимдин жоболоруна ылайык жүзөгө ашырылат.

Ошентип Келишим ЕАЭБ БКны Бирликте бирдиктүү бажылык жөнгө салуу жүзөгө ашырылуучу ченемдердин негизги булагы катары аныктайт.

11. ЕАЭБ БКнын 1-беренесине ылайык Бирликте ишке ашырылуучу бирдиктүү бажылык жөнгө салуу өзүнө Бирликтин бажы чек арасы аркылуу товарларды жылдыруу, алардын Бирликтин бажы аймагында же анын чегинен тышкары жайгашуу жана пайдалануу тартибин жана шарттарын, товарлардын Бирликтин бажы аймагына киришине, алардын Бирликтин бажы аймагынан чыгышына, товарларды убактылуу сактоого, аларды бажылык декларациялоого жана чыгарууга байланыштуу бажы операцияларын жүргүзүү тартибин, башка бажы операцияларын, бажы төлөмдөрүн, атайын, демпингге каршы, компенсациялык алымдарды төлөөнүн жана бажы контролун жасоо тартибин, ошондой эле бажы органдары менен Бирликтин бажы аймагында же анын чегинен тышкары товарларга ээлик кылуу, пайдалануу жана (же) тескөө укуктарын ишке ашыруучу жактардын ортосундагы бийлик мамилелерин жөнгө салууну камтыйт.

Бирликте бажылык жөнгө салуу, жогоруда көрсөтүлгөндөй, бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдерге жана актыларга, ошондой эле Келишимге ылайык ишке ашырылат, анын 6-беренесинин 3-пунктуна ылайык ал Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдерден артыкчылыкка ээ. ЕАЭБ БК менен бажылык укуктук мамилелерди жөнгө салуучу Бирликтин укугуна кирген башка эл аралык келишимдердин ортосунда карама-каршылыктар келип чыккан учурда ЕАЭБ БКнын жоболору колдонулат.

Жогоруда баяндалгандарды эске алуу менен Соттун Чоң коллегиясы төмөнкүлөрдү белгилейт: тобокелдиктерди башкаруу чөйрөсүн кошо алганда эл аралык келишим катары ЕАЭБ БК бажылык укуктук мамилелерди жөнгө салуунун негизи болуп саналат жана анын жоболору, Келишимден тышкары, бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү башка эл аралык келишимдерден жана актылардан артыкчылыкка ээ.

12. ЕАЭБ БК 2-беренесинин 1-пунктунда ЕАЭБ БКны колдонуу максатында төмөнкү түшүнүктөр берилген:

бажы операциялары – бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдерге жана актыларга жана (же) мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарына ылайык жеке жактар жана бажы органдары тарабынан жасалуучу иш-аракеттер (37-пунктча);

бажы органдары – мүчө мамлекеттердин бажы органдары (38-пунктча);

бажы контролу – бажы органдары тарабынан бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдердин жана актылардын жана мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарынын сакталышын текшерүүгө жана (же) камсыз кылууга багытталган иш-аракеттердин жыйындысы (41-пунктча).

13. Бажы контролун жүргүзүү жөнүндө жалпы жоболор ЕАЭБ БКнын 44-главасында камтылган, анын ченемдерине ылайык (310-берене):

бажы контролу бажы органдары тарабынан ЕАЭБ БКга ылайык жүргүзүлөт;

бажы контролунун формаларын жана (же) бажы контролун камсыз кылуучу чараларды колдонуу менен бажы контролун жүргүзүү тартиби ЕАЭБ БК менен аныкталат, ал эми ЕАЭБ БК менен жөнгө салынбаган бөлүгүндө же анда каралган учурларда – мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарына ылайык аныкталат;

аталган формаларды жана бажы контролун камсыз кылуучу чараларды колдонуу технологиялары (нускамалары) мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарына ылайык белгиленет;

объекттерди, бажы контролунун формаларын жана (же) бажы контролун камсыз кылуучу чараларды тандоодо мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарына ылайык тобокелдиктерди башкаруу системасы колдонулат;

бажы контролунун формалары жана (же) бажы контролун камсыз кылуучу чаралар, эгерде бул мүчө мамлекеттердин мыйзамдары менен белгиленсе, мүчө мамлекеттин мыйзамдарынын сакталышын камсыз кылуу үчүн бажы органдары тарабынан колдонулушу мүмкүн, анын сакталышын контролдоо ушул мүчө мамлекеттин бажы органдарына жүктөлгөн;

бажы контролун жүргүзүү мезгилдери, анын ичинде белгилүү бир жагдайлардын келип чыгышына жараша мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарына ылайык белгилениши мүмкүн.

14. Ошентип ЕАЭБ БКнын жогоруда көрсөтүлгөн жоболору менен бажы контролун жүзөгө ашыруу функциялары, анын ичинде тобокелдиктерди башкаруу системасын колдонуу менен анын объекттерин жана формаларын тандоо, мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарына ылайык тобокелдиктерди башкаруу системасынын механизмдеринин бири катары бажы контролунун формаларын жана (же) бажы контролун камсыз кылуучу чараларды колдонуу Бирликке мүчө мамлекеттердин бажы органдарынын ыйгарым укуктарына киргизилген. Бажы контролун жүргүзүү тартиби, бажы контролунун формаларын жана бажы контролун камсыз кылуучу чараларды колдонуу технологиялары (нускамалары) ЕАЭБ БК менен жөнгө салынбаган бөлүгүндө же анда каралган учурларда мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарына ылайык белгиленет.

15. Тобокелдиктерди башкаруу системасын колдонуунун тартиби ЕАЭБ БКнын «Бажы органдары тарабынан колдонулуучу тобокелдиктерди башкаруу системасы» жазылган 50-главасынын ченемдери менен жөнгө салынат.

ЕАЭБ БКнын 376-беренесине ылайык ЕАЭБ БКнын 50-главасынын максаттары үчүн талдоого алынып жаткан суроого карата төмөнкү түшүнүктөр колдонулат:

бажы тобокелдиги (тобокелдик) – бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдердин жана актылардын жана мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарынын сакталбай калуу ыктымалдыгы;

тобокелдиктерди башкаруу – бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдердин жана актылардын жана мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарынын сакталбай калышына байланыштуу окуялардын келип чыгуу ыктымалдыгын жана алардын келип чыгуусунан мүмкүн болгон зыянды азайтуу боюнча бажы органдарынын системалаштырылган иши;

тобокелдикти баалоо – тобокелдикти идентификациялоо, талдоо жана тобокелдик деңгээлин аныктоо боюнча иш-аракеттер;

тобокелдикти идентификациялоо – тобокелдикти табууга, таанууга жана сыпаттоого багытталган иш-аракеттер;

тобокелдикти талдоо – тобокелдик чөйрөсүн жана индикаторлорун аныктоо үчүн бажы органдарында болгон маалыматты пайдалануу;

тобокелдик деңгээли – бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдердин жана актылардын жана мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарынын сакталбай калышына байланыштуу окуянын келип чыгуу жыштыгынын жана көрсөтүлгөн окуянын келип чыгуусунан мүмкүн болгон кесепеттердин (зыяндын) катышын мүнөздөөчү чоңдук;

тобокелдик профили – тобокелдик чөйрөсү, тобокелдик индикаторлору жана тобокелдиктерди азайтуу боюнча чаралар жөнүндө маалыматтардын жыйындысы;

тобокелдик чөйрөсү – тобокелдиктин жана ал келип чыгуучу шарттардын сыпатталышы;

тобокелдик индикатору – бажы контролунун объектисин тандоого мүмкүндүк берүүчү белги же белгилердин жыйындысы;

тобокелдиктерди азайтуу боюнча чаралар – ЕАЭБ БК менен каралган бажы контролунун формалары жана бажы контролун жүргүзүүнү камсыз кылуучу чаралар, ошондой эле ЕАЭБ БК жана мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдары менен белгиленген, тобокелдиктерди баалоонун негизинде колдонулуучу башка чаралар.

Бажы органдары тарабынан тобокелдиктерди башкаруу процессин уюштуруу маселелери ЕАЭБ БКнын 377-беренесинде жөнгө салынган.

ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 1-пункту бажы органдары тарабынан ишке ашырылуучу тобокелдиктерди башкаруу процессине төмөнкүлөрдү киргизет: (1) бажы контролунун объекттери, жасалган бажы операциялары жана товарлар чыгарылганга чейин да, чыгарылгандан кийин да жүргүзүлгөн бажы контролунун жыйынтыктары жөнүндө маалыматтарды топтоо жана иштеп чыгуу; (2) тобокелдикти баалоо; (3) тобокелдик индикаторун сыпаттоо; (4) тобокелдиктерди минималдаштыруу боюнча чараларды жана мындай чараларды колдонуу тартибин аныктоо; (5) тобокелдик профилдерин иштеп чыгуу жана бекитүү; (6) бажы контролунун объекттерин тандоо; (7) тобокелдиктерди минималдаштыруу боюнча чараларды колдонуу; (8) тобокелдиктерди минималдаштыруу боюнча чараларды колдонуунун жыйынтыктарын талдоо жана контролдоо.

ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 4 жана 5-пункттарына ылайык бажы органдары тарабынан тобокелдиктерди башкаруу процессин ишке ашыруу мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарына ылайык жүзөгө ашырылат. Тобокелдик профилдеринде жана индикаторлорунда камтылган маалыматтар купуя жана мүчө мамлекеттердин мыйзамдарында белгиленген учурларды кошпогондо ачыкка чыгарылууга жатпайт.

16. Жогоруда айтылган жоболорду биргелешип окуу Соттун Чоң коллегиясына бажы контролунун саналып өткөн механизмдерин колдонуу менен тобокелдиктерди башкаруу процесси Бирликке мүчө мамлекеттердин бажы органдары тарабынан ишке ашырылат деген тыянак чыгарууга мүмкүндүк берет, алардын компетенциясына тобокелдиктердин чөйрөсү, тобокелдиктердин индикаторлору жана тобокелдиктерди азайтуу боюнча чаралар жөнүндө маалыматтардын жыйындысы катары тобокелдиктердин профилдерин бекитүү кирет.

Мындан тышкары тобокелдик чөйрөсүн аныктоо үчүн (тобокелдиктин жана ал пайда болгон шарттардын сыпатталышы), атап айтканда, тобокелдикти идентификациялоо (тобокелдикти табууга, таанууга жана сыпаттоого багытталган иш-аракеттер), тобокелдиктерди талдоо (бажы органдарында болгон маалыматты тобокелдик чөйрөсүн жана индикаторун аныктоо үчүн пайдалануу) жана тобокелдик деңгээлин аныктоо зарыл, алар жалпысынан алганда тобокелдиктерди баалоону түзөт. Ошол эле учурда ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 1-пунктунун 2-пунктчасына ылайык тобокелдиктерди баалоо мүчө мамлекеттердин бажы органдарынын компетенциясына кирет.

17. ЕАЭБ БКнын жогоруда көрсөтүлгөн жоболорун арыз ээсинин биринчи суроосун эске алуу менен карап чыгып, Соттун Чоң коллегиясы Комиссиянын Бирликтин туруктуу иштеген жөнгө салуучу органы катары статусунан улам ушундай тыянакка келет (Келишимдин 18-беренесинин 1-пункту).

Келишимдин 18-беренесинин 3-пунктуна ылайык ЕЭКтин статусу, милдеттери, курамы, функциялары, ыйгарым укуктары жана иштөө тартиби

Евразия экономикалык комиссиясы жөнүндө жобого (Келишимге № 1 тиркеме; мындан ары – Комиссия жөнүндө жобо) ылайык аныкталат.

Комиссия жөнүндө жобонун 3-пунктуна ылайык бул орган өз ишин Келишимде жана Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдерде каралган ыйгарым укуктардын чегинде, анын ичинде бажы-тарифтик жана тарифтик эмес жөнгө салуу чөйрөлөрүндө (1-пунктча), бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндө (2-пунктча) жүзөгө ашырат.

Комиссиянын ишмердигинин бул чөйрөлөрү Комиссия үчүн гана эмес, жалпысынан ЕАЭБ үчүн да региондук экономикалык интеграциянын эл аралык уюму катары артыкчылыктуу болуп саналат. Дал ушул Бажы бирлигинин ийгиликтүү иштеши жана андан ары Бирдиктүү экономикалык мейкиндиктин түзүлүшү, тышкы сооданы бажы-тарифтик жана тарифтик эмес жөнгө салуунун, бажылык, ветеринардык, санитардык жана фитосанитардык контролдун бирдиктүү системасынын түзүлүшү Келишимдин 1-беренесинин 1-пунктунда жарыяланган ЕАЭБдин төрт эркиндигин ишке ашыруунун шарттарын камсыздайт.

Мындай тыянак 2011-жылдын 18-ноябрындагы Евразия экономикалык интеграциялоо жөнүндө декларациянын жоболоруна да толук шайкеш келет, анын негизинде мамлекеттер тарабынан Евразия экономикалык бирлиги уюштурулган (Келишимдин преамбуласынын экинчи абзацы).

18. Бажы тобокелдиктери бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдердин жана актылардын сакталышына жана тийиштүү түрдө ишке ашырылышына коркунуч туудурат. Комиссия Бирликтин туруктуу иштеген жөнгө салуучу органы катары бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндө мониторинг жүргүзүүдө мындай коркунучтардын пайда болушуна жана даражасына байкоо жүргүзүп аларга жооп берет, ошого байланыштуу ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 6-пункту ЕЭКке бажылык администрациялоонун натыйжалуулугун жогорулатуу максатында бажылык контролдун айрым формаларын же алардын жыйындысын колдонууну талап кылган тобокелдиктерди талдоо объектилеринин айрым топтоштурулган түрлөрүнө карата Бирликтин бажы аймагындагы тобокелдиктердин чөйрөлөрүн аныктоо укугун карайт.

19. Арыз ээсинин биринчи суроосуна байланыштуу Соттун Чоң коллегиясы ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 6-пункту тобокелдиктердин чөйрөлөрүн аныктоо боюнча Комиссиянын ыйгарым укуктарын жөнгө сала тургандыгын белгилейт. Мында Комиссиянын жана мүчө мамлекеттердин бажы органдарынын тобокелдиктерди башкаруу чөйрөсүндөгү жогоруда аталган компетенцияларынын жана функцияларынын өз ара байланышы бирдиктүү бажылык жөнгө салуунун жана товарлардын ички рыногунун иштешинин негизинде Бажы бирлигинин иштөө принциптеринен келип чыгат (Келишимдин 25-беренесинин 1-пункту).

Комиссия өз ыйгарым укуктарынын чегинде мүчө мамлекеттердин бажы органдарына бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык

келишимдерди жана актыларды ыктымалдуу сактабоо аймактарын (бажы тобокелдиги) жана мындай ыктымалдуулук келип чыгуучу шарттарды белгилейт. Комиссия тарабынан тобокелдик чөйрөлөрүн аныктоо бажы мыйзамдарын бузуу мүмкүнчүлүгүн болжолдоого негиз берген товарлардын же жагдайлардын категорияларынын сыпатталышы болушу мүмкүн – мисалы, белгилүү бир товарлар тобун туура эмес декларациялоо мүмкүнчүлүгү.

Мүчө мамлекеттердин бажы органдары өз ыйгарым укуктарынын чегинде бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдерди жана актыларды тийиштүү түрдө ишке ашырууну камсыздайт.

Мында Соттун Чоң коллегиясы Комиссиянын бажы тобокелдик чөйрөлөрүн аныктоо бажы органдарын ички мамлекеттик бажылык контролдоону жүзөгө ашыруу механизмин, анын ичинде тобокелдиктерди башкаруу системасынын иштөө тартибин, анын стратегиясын жана тактикасын аныктоону ишке ашырууда чектебестигине көңүл бурат. Жогоруда айтылгандай, мүчө мамлекеттердин бажы органдарынын улуттук өзгөчөлүктөрүнө жана техникалык мүмкүнчүлүктөрүнө ылайыкташтырылган бажылык көзөмөл чөйрөсүндөгү тобокелдиктерге жооп кайтаруунун мындай механизмин ишке ашыруу тартиби улуттук укук колдонуучулардын өзгөчө компетенциясына кирет.

Соттун Чоң коллегиясы ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 6-пунктунун ченемдик көрсөтмөлөрүнүн мындай чечмелениши Келишимдин максаттарына жана принциптерине, ЕАЭБдеги бирдиктүү бажылык жөнгө салуу талаптарына толук жооп берет жана аталган ченемдердин пайдалуу таасирин аныктоого багытталган деп эсептейт.

20. Арыз ээсинин экинчи суроосуна байланыштуу Соттун Чоң коллегиясы Комиссия өзүнүн ыйгарым укуктарынын чегинде Бирликтин укугуна кирген эл аралык келишимдердин ишке ашырылышын камсыз кылууга милдеттүү (Комиссия жөнүндө жобонун 4-пункту), анын ичинде, ал үчүн ага, ченем жаратуу функциялары жүктөлгөнүн белгилейт.

Келишимдин 18-беренесинин 2-пунктун өнүктүрүү максатында Комиссия жөнүндө жобонун 13-пунктунда ЕЭК өзүнүн ыйгарым укуктарынын чегинде ченемдик-укуктук мүнөзгө ээ жана мүчө мамлекеттер үчүн милдеттүү болгон чечимдерди, уюштуруучулук-тескөөчүлүк мүнөзгө ээ болгон тескемелерди жана милдеттүү мүнөзгө ээ болбогон сунуштамаларды кабыл алары каралган.

Мында Комиссия жөнүндө жобонун 14-пунктунда чечимдер, тескемелер жана сунуштамалар Комиссиянын Кеңеши жана Комиссиянын Коллегиясы тарабынан Келишим жана Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдер менен белгиленген ыйгарым укуктардын чегинде жана Келишимде жана Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин 2014-жылдын 23-декабрындагы № 98 чечими менен бекитилген Евразия экономикалык

комиссиясынын Иш регламентинде каралган тартипте кабыл алынары белгиленген.

21. ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 6-пунктунда Комиссияга Бирликтин бажы аймагында тобокелдиктердин чөйрөлөрүн аныктоо укугу каралган, ага карата бажы органдарына тобокелдиктердин профилдерин бекитүү жана аларды азайтуу боюнча чараларды колдонуу сунушталат. ЕАЭБ БКнын 50-главасынын башка ченемдеринде тобокелдиктерди башкаруу чөйрөсүндө Комиссиянын тиешелүү ыйгарым укуктарына көрсөтмөлөр жок. Ошол эле учурда жогоруда көрсөтүлгөндөй тобокелдиктердин профилдерин иштеп чыгуу жана бекитүү ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 1-пунктуна ылайык мүчө мамлекеттердин бажы органдарынын компетенциясына кирет.

ЕАЭБ БКнын 376-беренесине ылайык бажы тобокелдиги (тобокелдик) – бул бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү эл аралык келишимдердин жана актылардын жана мүчө мамлекеттердин бажылык жөнгө салуу жөнүндө мыйзамдарынын сакталбашынын ыктымалдыгы. Комиссияга мүчө мамлекеттердин улуттук бажы органдарын Бирликтин экономикалык коопсуздугун камсыз кылуу боюнча алдын алуу чараларын көрүүгө багыттоочу, маалыматтык-талдоо мүнөзүндөгү тобокелдиктердин чөйрөлөрүн аныктоо функциясы жүктөлгөн.

Ошол эле учурда Бирликтин укугу, анын ичинде ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 6-пунктунун ченемдери тобокелдиктердин чөйрөлөрүн аныктоо боюнча чыгарылуучу актынын түрүнө конкреттүү бир көрсөтмөнү камтыбайт. Ушундан улам ЕАЭБдеги бирдиктүү бажылык жөнгө салуу принцибин (Келишимдин 25-беренесинин 1-пунктунун 4-пунктчасы) эске алуу менен бажы органдарына тобокелдиктердин профилин бекитүү жана аларды азайтуу боюнча чараларды колдонуу сунушталган Комиссиянын чечими түрүндөгү акт чыгаруу жолу менен тобокелдиктердин чөйрөлөрүн аныктоого эч кандай тоскоолдук жок.

22. Арыз ээсинин үчүнчү суроосу боюнча Соттун Чоң коллегиясы жогоруда айтылгандар менен катар эле, Келишимдин 6-беренесинин 1-пунктуна ылайык Бирликтин укугун төмөнкүлөр түзөрүн белгилейт: Келишим; Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдер; Бирликтин үчүнчү тарап менен түзгөн эл аралык келишимдери; Жогорку Евразия экономикалык кеңешинин, Евразия өкмөттөр аралык кеңешинин жана Комиссиянын Келишимде жана Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдерде каралган ыйгарым укуктарынын чегинде кабыл алынган чечимдери жана тескемелери.

Келишимдин 6-беренесинин 3-пунктунда ЕАЭБ органдарынын чечимдери жана тескемелери Келишимге жана Бирликтин алкагындагы эл аралык келишимдерге карама-каршы келбеши керек деп белгиленген.

Демек, бажы укуктук мамилелерин жөнгө салуу чөйрөсүндө берилген ыйгарым укуктардын алкагында кабыл алынган жана ЕАЭБ БКга шайкеш

келген Комиссиянын чечимдери мүчө мамлекеттер тарабынан аткарылууга жатат.

23. № 69 чечим менен Комиссия товарлардын айрым топторуна карата тобокелдиктердин чөйрөсүн аныктап, ЕАЭБге мүчө мамлекеттердин өкмөттөрүнөн ал аныктаган тобокелдиктердин чөйрөсүнө карата тобокелдик профилдери бекитилген учурда бул тууралуу ыйгарым укуктуу органдар тарабынан ЕЭКке маалымат берилишин камсыз кылууну суранат.

Буга чейин белгилендей, ЕАЭБ БКнын ченемдери бажылык жөнгө салуу чөйрөсүндөгү Бирликтин укугуна кирген Келишимден тышкары башка эл аралык келишимдерге жана актыларга караганда артыкчылыкка ээ, ошого байланыштуу ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 1-пунктуна ылайык тобокелдик профилдерин бекитүү мүчө мамлекеттердин бажы органдарынын компетенциясына кирет, ал эми ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 5-пунктуна ылайык тобокелдик профилдеринде камтылган маалыматтар купуя болуп саналат жана мүчө мамлекеттердин мыйзамдарында белгиленген учурларды кошпогондо ачыкка чыгарууга жатпайт.

Ушул Консультативдик корутундунун 18 – 22-пункттарында баяндалгандардын жыйындысы ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 6-пунктунда колдонулган «бажы органдарына тобокелдик профилин бекитүү сунушталат» деген туюнтманы түзмө-түз түшүнүү Соттун Чоң коллегиясына тобокелдиктерди башкаруу системасынын процесстерин камсыз кылуу маселелеринде мүчө мамлекеттердин дискрециясын констатациялоого мүмкүндүк берет.

№ 69 чечимде Комиссиянын ыйгарым укуктарын ишке ашырууга багытталган жоболор камтылган, алар предмети боюнча жалпы, бирок бийлик багыты жана көлөмү боюнча ар башка, алардын императивдик мүнөзү мүчө мамлекеттердин өзгөчө компетенциясына кирген чөйрөгө жайылтылышы мүмкүн эмес. Ошентип № 69 чечим тобокелдиктер чөйрөсүн аныктоо бөлүгүндө ченемдик-укуктук мүнөзгө ээ, ал эми тобокелдиктердин профилин бекитүү бөлүгүндө мүчө мамлекеттер үчүн императивдик көрсөтмөлөрдү камтыбайт.

24. Жогоруда баяндалгандардын негизинде Чоң коллегия төмөнкүдөй түшүндүрмө берет:

24.1. ЕАЭБ БКнын 377-беренесинин 6-пунктуна ылайык Комиссия ченемдик-укуктук мүнөзгө ээ актыларды кабыл алуу аркылуу тобокелдиктер чөйрөсүн аныктоо боюнча ыйгарым укуктарга ээ. Мында тобокелдиктердин профилин бекитүү Бирликке мүчө мамлекеттердин өзгөчө компетенциясына кирет.

24.2. ЕАЭБде бирдиктүү бажылык жөнгө салуу принцибин эске алуу менен Комиссиянын чечими түрүндө акт чыгаруу жолу менен тобокелдиктер чөйрөсүн аныктоого эч кандай тоскоолдуктар жок.

24.3. № 69 чечим тобокелдиктер чөйрөсүн аныктоо бөлүгүндө ченемдик-укуктук мүнөзгө ээ, ал эми тобокелдиктердин профилин бекитүү бөлүгүндө мүчө мамлекеттер үчүн императивдик көрсөтмөлөрдү камтыбайт.

IV. Корутунду жоболор

Ушул Консультативдик корутундунун көчүрмөсү арыз ээсине жөнөтүлсүн.

Консультативдик корутунду Соттун расмий интернет-сайтына жайгаштырылсын.

Төрагалык кылуучу

А.А. Дронов

Судьялар:

Э.В. Айриян

Д.П. Александров

К.К. Джунушпаев

А.А. Забара

Е.Ж. Исмаилов

М.Т. Кайыпов

А.Б. Кишкембаев

Н.В. Павлова

А.Г. Тунян